

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.н. Пламен Дойнов

за дисертационния труд на Светлана Стойчева Андерсон на тема „Слово и образ – синхронии” в професионално направление 2.1. Филология, към Катедра „Световна култура“, Факултет „Екранни изкуства“ на НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“

Дисертационният труд „Слово и образ – синхронии“ е изграден от проф. д-р Светлана Стойчева като многостепенно изследване, фокусирано върху взаимодействието между вербален и иконичен код в изкуството и обогатено с множество примери и анализи предимно от българската словесна и изобразителна култура от първата половина на ХХ век. Трудът е в общ обем 233 страници и включва въведение, осем глави, заключение, библиография и списък с илюстрации. Текстът изцяло отговаря на изискванията за създаване на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“. По своеобразен начин той окръгля заниманията на проф. Стойчева – от нейния дебют „Приказките на Николай Райнов – между магиката и декорацията“ (1995) до професорския ѝ труд „Боян Магесника: Изследване на литературния мит“ (2017). Така търсенията ѝ в зоната на полифонията на словото, културата и изкуствата придобиват концептуална завършеност.

Важно е, че трудът на Светлана Стойчева не попада в празен български контекст, а черпи от натрупания изследователски опит – най-вече на Димитър Аврамов в „Диалог между две изкуства“ (1993), на Енчо Мутафов в „Съпоставки в изкуството“ (1980), на Мирослав Дачев в „Слово и образ. Български балади. Теодор Траянов. Сирак Скитник“ (2003), на Маргарита Серафимова в статията „Писателят като художник“ (2020) и др. Привличайки идеи и концепти на чужди теоретици или просто мислители, авторката изследва творчеството на известни като *литератори* личности в „динамиката между словесното и визуалното като различни форми на тяхното вътрешно изразяване“ (с. 6). Според *самосъзнанието* на дисертационния текст ключов е „интердисциплинарният интегрален подход, включващ семиотика, естетика, философия, история на изкуствата и т.н.“ (с. 5).

Стремежът на Светлана Стойчева не е да представи строга и наукологична „схема“ за сплитането на езиците на различните изкуства. Това би било и наивно, и непостижимо в своята цялост. Тя съвсем почтено отклонява изкушенията на тоталната литературна наука, за да конструира свой работен (и работещ!) методологически подход. Затова още в теоретичната студия в началото на дисертационния текст заявява, че няма да гради система, а ще предложи само „някои теоретични „проби“, които да задълбочат, ако не да разрешат, проблематиката“ (с 12). Всъщност тази теоретическа „скромност“ съвсем не е показно минималистична. Тя се основава на постигнатия ясен културно-исторически възглед за базисната *недостатъчност* в изразните системи на всяко изкуство – *недостатъчност*, осъзната с особена сила след епохата на романтизма и радикализирана по-късно в практиките на модернизма. Тогава изкуствата все по-интензивно трансгресират едно в друго, обменят поетики и значения, с надеждата да компенсират както собствената си непълнота, така и чрез сплитането си да изразят фрагментаризирането и незавършеността на модерния субект. Тогава слово и образ сякаш си сменят ролите – синхронно, но и асинхронно стигат до *разказ*, който показва невидимото и до *картина*, която разказва мълчанието.

Разбира се, дори ролите на словото и на образа често да са разменени, чрез подхода на Светлана Стойчева те се играят от едни и същи лица – от писателите. И тук се стига до първия значим принос на дисертационния труд, когато авторката формулира и изследва феномена „комплексен творец“, проблематизиращ границите между изкуствата и разширяващ избора между изразните форми на художественото въображение. В крайна сметка обаче основното постижение на проф. Стойчева се състои в настояването, че въпреки междуезиковото и интердисциплинарното напрежение, творческата личност не се разпада на „литератор“ и на „художник“, а остава цялостна, защитила собствения си интегритет.

И това не е обща постановка, а става дума за наблюдения и анализи на съвсем конкретни фигури и имена, на които са посветени отделни глави. Това са приближения към автори като Константин Величков, Сирак Скитник, Николай Райнов, Емануил Попдимитров, при които влиянията на сецесиона проговарят по различен начин. Тези *взаимни прочити* на литературни и визуални текстове (обявени от авторката като практики на т.нар. интермедиялно четене), обосновават специфичната *орнаменталност* на част от литературата в междувоенния период и едновременно с това разграничават начините, по които всеки индивидуален почерк я преработва в авторски текст. Особено

ценна е идеята за *фигуралността* в писането на Йовков и за „сецесионната памет на твореца“, превърнала се в сърцевина на неговия стил при изобразяване на „красивото“ и в ранните, и в по-късните му разкази.

Не е случайно, че при селектирането на „визуални“ автори проф. Стойчева се съсредоточава предимно върху литературното и художественото поле в България от годините между двете световни войни. Очевидно тогава двете полета „преливат“ едно в друго, усилвайки усещането за общосподелими кодове, дори за обща публичност. Там личат знакови присъствия – както на „фигура на културния синтез“ като Сирак Скитник, така и на авангардист като Гео Милев (макар да не му е посветена отделна глава в изследването). Дисертационният текст настоява на литературноисторическите си пристрастия. Нещо повече, при Светлана Стойчева *теорията* възниква от сплитането ѝ с *историята*, т.е. въз основа на българския културно-исторически контекст и присъствията в него тя достига до теоретически разрези и обобщения. Това е плодотворният път на съвременния изследовател, който държи на автентичността на диренията и откритията си. Зад тях стои плътно историческо знание.

Библиографията към изследването е богата и разностранна. Съдържа заглавия от български и чужди автори, работили в същата тематична област. Научните позования и цитирания не стоят като „прикачени“ към авторския текст, а са интегрирани в интригуващи диалогични интерпретации. Съществена познавателна стойност имат и включените в текста илюстрации. Всичко това показва, че пред нас е новаторски дисертационен труд, който има всички шансове да предизвика дискусии и следващи изследвания.

Като имам предвид всичко посочено по-горе, предлагам Светлана Стойчева Андерсон да придобие научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 2.1. Филология.

10 юни 2025 г.

проф. Пламен Дойнов, д.н.